

STRESZCZENIE

mgr Jadwiga Kryg

Wydział Filologiczny UJ

Tytuł rozprawy doktorskiej: *Georges Perec: wspominać, pisać, pamiętać*

Rozprawa *Georges Perec: wspominać, pisać, pamiętać* podejmuje refleksję nad wpływem psychologicznego przepracowywania żałoby na pisarstwo oraz kształt twórczości Georges'a Pereca. Przyjęte przez autorkę instrumentarium badawcze pozwala umieścić zaproponowaną problematykę w świetle szeroko pojętych badań psychoanalitycznych, literaturoznawczych, filozoficznych oraz badań na traumą. Rozprawa składa się ze *Wstępu*, teoretycznego *Wprowadzenia*, trzech zasadniczych rozdziałów, *Zakończenia* oraz *Bibliografii*.

W obszernym *Wstępie* autorka nakreśla sylwetkę Georges'a Pereca i analizuje sposób pojmowania przez niego pisarstwa autobiograficznego, uznając autobiografię za kategorię leżącą u podstaw jego decyzji o podjęciu kariery pisarza. W tej części zostają także przedstawione stan badań poświęconych do tej pory autorowi, główne cele i założenia rozprawy oraz zastosowane w niej rozwiązania metodologiczne.

Wprowadzenie przedstawia trzy zasadnicze teorie psychoanalityczne poświęcone żałobie i szeroko rozumianemu przepracowywaniu utraty, będące stałym punktem odwołań w głównej części rozprawy. Teorie te obejmują opierającą się na rozróżnieniu między stanami żałoby i melancholii koncepcję Sigmunda Freuda, zaproponowane przez Márię Török i Nicolasa Abrahama postulaty dotyczące dwu odmiennych mechanizmów obronnych – introjeksji i inkorporacji oraz sytuującą się na pograniczu psychoanalizy i filozofii refleksję podjętą przez Jacques'a Derridę. Te wybrane teorie, które stale wzbogacane są o inne odniesienia metodologiczne, pozwalają ukazać manifestacje kolejnych mechanizmów żałoby na różnych etapach twórczości autora, w zależności od rozwijania się jego dyskursu na temat utraty.

W Rozdziale I zatytułowanym *Wspominać* zostaje przeprowadzona biograficzna analiza literackich utworów Georges'a Pereca, a także innych jego tekstów ukazujących pierwsze podjęte przez niego strategie radzenia sobie z doświadczoną we wczesnym dzieciństwie utratą rodziców. Na tle teorii Jacques'a Derridy dotyczącej „ontologizacji resztek” autorka podkreśla istotną różnicę w samym definiowaniu przez Pereca utraty matki i ojca. Ze względu na swe odmiennie okoliczności, śmierci te będą powodowały bowiem całkowicie różne od siebie

reakcje obronne i pociągały za sobą dwie ścieżki żałobnej pracy. Doświadczenie śmierci zamordowanej w obozie koncentracyjnym Auschwitz matki, która została pozbawiona grobu, od samego początku będzie łączyło się mechanizmem inkorporacji. Dogłębna analiza autobiograficznego utworu *W albo wspomnienie z dzieciństwa* szczególnie uwidacznia charakterystyczne dla tego procesu milczenie, związane z negacją śmierci oraz próbą włączenia utraconego obiektu w obręb „ja” w celu tajemnego podtrzymania z nim więzi. Natomiast możliwa do potwierdzenia w świecie zewnętrznym utrata ojca już od wczesnego dzieciństwa Pereca będzie przez niego nieustannie przepracowywana przy pomocy języka, co z kolei określane jest jako jeden z symptomów introjeckji. Druga część rozdziału koncentruje się w całości na analizie stosunkowo niedawno odkrytej powieści *Kondotier*, napisanej przed oficjalnym debiutem literackim autora. Utwór przedstawiony jest jako ważna egzemplifikacja procesów inkorporacji i rodzącej się w tamtej czasie u niego introjeckji, której efektem jest między innymi wyjątkowo emocjonalny wyraz tego tekstu.

Rozdział II *Pisać* dotyczy zarysowanego już częściowo we wstępie zagadnienia autobiograficznego pisarstwa Pereca. Autobiografia i autobiograficzność zostają tu omówione w świetle tez Philippe’a Lejeune’a, którego nazwisko przywołane jest zarówno ze względu na jego wkład w badania nad gatunkiem autobiografii, jak i napisaną przezeń monografię poświęconą Percowi. Postulaty Lejeune’a stanowią w tej części rozprawy ważny punkt odniesienia teoretycznego, a jednocześnie pozostawiają także ciekawe pole do dyskusji i polemiki związanej z definicją „projektu autobiograficznego” w twórczości pisarza. W efekcie swoich badań autorka proponuje odmienne rozumienie pisarstwa autobiograficznego, które w przypadku Pereca daleko wybiega poza treść utworu i w równym stopniu obejmuje jego warstwę formalną. Za ściśle związanej z kategorią autobiograficzności zostaje uznany także sam akt pisania, który w kontekście koncepcji Alexandre’a Gefena okazuje się dla pisarza „aktem terapeutycznym”. Dodatkowe tło teoretyczne stanowią dla autorki badania Shoshany Felman, Dominicka LaCapry, Leigh Gilmore i Cathy Caruth, pozwalające spojrzeć na pisarstwo Pereca z perspektywy zagadnienia postpamięci oraz reakcji wobec przeżytej traumy.

Trzeci, a zarazem ostatni rozdział rozprawy zatytułowany *Pamiętać*, podejmuje tematykę możliwej relacji pamięci ze zmarłym. Istotny nacisk zostaje położony w tej części pracy na moment zrozumienia przez pisarza jego nieświadomego podporządkowywania się introjeckji i inkorporacji. Moment ten, związany także z podjęciem przezeń psychoterapii, ma bowiem na dalszym etapie determinować jego wybór świadomej żałoby. Definiowanie i przepracowywanie utraty praktykowane przez niego w jego dorosłym życiu przypominać będzie model żałoby nieskończonej zaproponowany przez Jacques’a Derridę. Tak rozumiana

żałoba polega na stale podejmowanej próbie dialogu ze zmarłym, realizowanym przy pomocy nieskończonej mowy, którą Perec utożsamia z kontynuowaniem projektu autobiograficznego czy też terapeutycznego aktu pisania. Stanowiące ostateczny dowód przepracowywania żałoby pisanstwo autora zostaje ukazane na przykładzie rozmaitych stosowanych przez niego strategii literackich, wyznaczających nierzadko formalne „rusztowanie” jego utworów. Strategie te mają na celu uniknięcie opowiadania (w rozumieniu Émile’a Benveniste’a) o zmarłym i dążą do utrzymania stale płynącego dyskursu, w którym zachowana zostaje jego odrębna podmiotowość. W drugiej części rozdziału autorka poddaje krytycznej analizie poświęcony temat melancholii i inkorporacji esej *Roussel i Wenecja. Zarys geografii melancholicznej*. Ten metaliteracki tekst, w którym Perec zdaje się interpretować twórczość Raymonda Roussela, tak naprawdę relacjonuje jego własne doświadczenie mechanizmu inkorporacji. Jako taki, utwór ten ilustruje wiele ukrytych elementów i strategii autobiograficznych stanowiących klucz do odczytania twórczości pisarza w świetle procesu pracy żałoby.

W *Zakończeniu* autorka podsumowuje twórczość Georges’a Pereca z perspektywy kolejnych etapów pracy żałoby oraz radzenia sobie z traumą, obejmujących inkorporację, introjekcję oraz Derridiańską żałobę nieskończoną. Zostają tu omówione również potencjalne ścieżki dalszych badań nad dziełem autora w kontekstach, które znacznie wykroczyły poza wyznaczone ramy tematyczne rozprawy.